

Tänapäeva erivajadusega laps ja meie toetamise võimalused

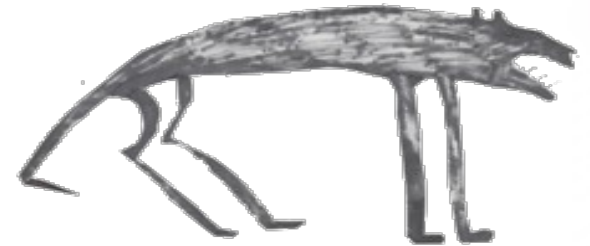
Tiina Kallavus
23. august 2018

Kes on tänapäeva laps?

Uus (Z) põlvkond, kelle vanemad on eelmisest sajandist. ROLLID. SUHTED.

Indigolapsed, tähelapsed, kristall-
lapsed, vanemliku hoolitsuseta lapsed,
kodukahjustusega lapsed,
erivajadusega lapsed, ...

Poisid ja tüdrukud on erinevad?!

Lapsed teavad alati rohkem,

kui nad sõnadesse oskavad panna,
see eristab neid täiskasvanutest,
kes harilikult panevad sõnadesse hoopis
rohkem, kui nad teavad.

Sõna mõju (M. Tilk)

Suhte eest vastutab täiskasvanu.

Täiskasvanuid on rohkem kui lapsi!

Vanused ?!.

ELUKAAR

kronoloogiline

intellektuaalne

sotsiaalne

emotsionaalne

kultuurilis-rahvuslik-religioosne

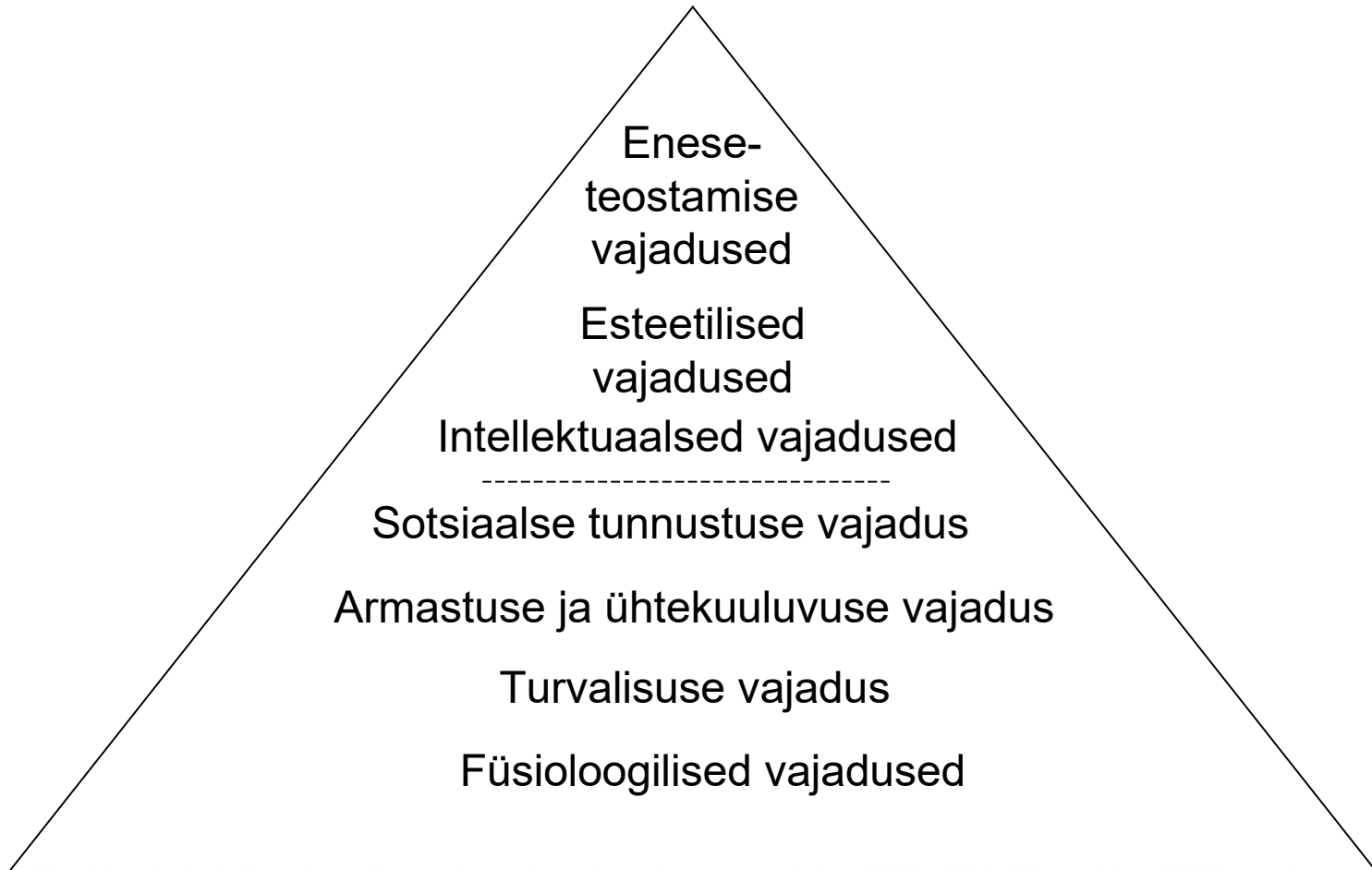
väälimus

elukogemused

tegelik tase

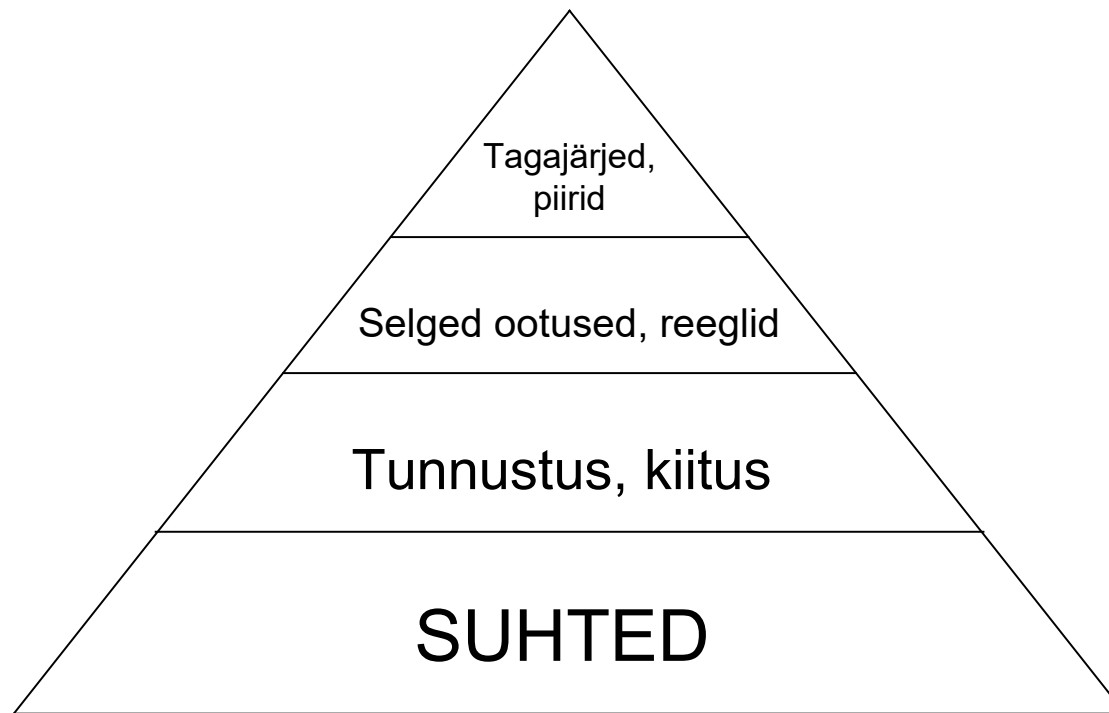
A. Maslow'i vajaduste hierarhia

Õppimise püramiid

(A. Demir)

PROBLEEMNE LAPS või täiskasvanu oskamatus temaga toime tulla?

Õpetajad/täiskasvanud juba pikka aega üritavad muuta lapse isiksust.

Muuta on vaja käitumist.

Viha, agressiivsus, vägivald

KUIDAS VAATAD, NÕNDA NÄED!

Taasleitud käitumine (B.Rogers)

Käitumine klassiruumis (B.Rogers)

Hinnang lapse olukorrale sõltub hindajast

(L. Haldre)

“Tal on õppimisraskused, käitumine tunnis on kohutav” –
õpetaja

“Me ei saa enam kontakti, ta ei kuula mind” – *vanem*

“Tal on funktsionaalsed kaebused” – *perearst*

“On fikseeritud suitsetamine kooli territooriumil” – *politsei*

“Tal on depressioon” – *psühhiaater*

“Olen väsinud, keegi ei mõista mind” - *laps*

Oskuslik andmekogumine HEV-õpilaste kohta

(Halliki Harro – Loit)

Milline on õpilase akadeemiline võimekus ja õpistiil (aeglane/kiire; visuaalne, auditiivne, kineetiline; mälutüüp jms)?

Millised on õppimist takistavad asjaolud (nt keskendumis-raskused, vähene uni, vaimse tervise haprus)?

Milline on tema sotsiaalne ja emotsionaalne võimekus, oskused, vastupidavus ja tegelik koormus?

Millised on tema suhted (kodus, sõpradega, õpetajatega)?

Millised on tema üldpädevused (nt funktsionaalse lugemise oskus, lugemise kiirus jms) ja erivõimed?

Hariduslikud erivajadused (J. Kõrgesaar)

ANDEKAD – üle keskmise üldvõimed, eesmärgikindlus ja loovus.

ÕPIRASKUSED – lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisprobleemid ning õpilaste liigaktiivsus, mis pole põhjustatud vaimsest alaarengust.

KERGE, RASKE, SÜGAV INTELLEKTIPUUE

KÕNEPUUDED põhjustavad suuremaid või väiksemaid raskusi kas enese väljendamisel või toimuva mõistmisel.

HÄÄLDUSPUUDED avalduvad kas üksikute häälikute, silbistruktuuri ja/või völdete puhul või sämpimise ehk üldise ebaselge häälalusena.

EMOTSIONAAL- või KÄITUMISRASKUSED (sh sots. probleemidest tulenevad)

MEELEPUUDED – kurtus ja nürmus vaegkuulmisena. Pimesus ja vaegnägevus.

KEHAPUUDED - üldkehalised puuded, nakkushaigused, neuromotoorika puuded, ortopeedilised, luustiku ja lihaskonna puuded.

SÖLTUVUSHÄIRED

KODUKAHJUSTUSEGA LAPSED sh ULALAPSED,

ELUTRAUMAGA LAPSED

Käitumises avalduvad häired

- orgaanilised psüühikahäired (orgaaniline asteenia, kerge kognitiivsete funktsioonide häire, traumajärgse ajukahjustuse sündroom);
- meeleluhäired (depressioon, bipolaarsus);
- neurootilised, stressiga seotud ja somatoformsed häired (ärevushäired, rasked stressreaktsioonid ja kohanemishäired, sh traumast tingitud ennastkahjustav vm probleemkäitumine, PTSH);
- füsioloogiliste funktsioonide häired (söömishäired);
- psühholoogilise arengu häired (autism, Aspergeri sündroom, skisofreenia);
- käitumis- ja tundeeluhäired (ATH, segatüüpi käitumis- ja tundeeluhäired, lapsele iseloomulikud tundeeluhäired, tõrges-trotslik käitumine, kiindumushäire);
- epilepsia.

Käitumises avalduv väärkohtlemine

(T. Naarits-Linn)

LKS §24 tähenduses: vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sh hooletusse jätmine

Lapse hooletusse jätmise avaldumine:

Rahuldamata põhivajadused (uni, toit, riided, hügieen)

Hooletu suhtumine kehalisse arengusse (üle- ja alakaal, rüht)

Meditiinilise toe puudulikkus (hammaste, kõne-, kuulmis-, nägemis- jmt probleemid)

Hariduslik hooletusse jätmine (sagedane hilinemine, puudumine; kodutööde tegemise juhuslikkus; mitte võimetekohane õpiedukus)

Erivajadusega lapse puhul on häiritud

- Käitumise eneseregulatsioon (täidesaatev funktsioon; planeerimine, töömälu ja pidurdavad protsessid on alanenud töövõimega)
- Kognitiivsed protsessid (ka motivatsioon, ülefunktsioneerimine, põgenemine “ootamise” eest)
- Ajastamise raskused (aja tajumise raskused)
- Tundeelu areng
- Inimsuhete vastastikuse mõju tajumine (keskkond: vanema-lapse, vanematevahelised ja sotsiaalsed suhted)

ÕPPE + ARENDUS + REHABILITATSIOONITEGEVUS I

* diagnoos

(diagnoosiga, diagnoosimata)

Dgn tunnistamine, arusaamine-leppimine vanema(te) poolt

* erivajadused

(eriliselt) turvatud värvi-, lõhna-, heli-, valguse-, toitlustuse-,
liikumise-, ruumi-, õpikaaslaste, õpetajate jne valdkond

ÕPPE + ARENDUS + REHABILITATSIOONITEGEVUS II

* meeskond

igal lapsel oma mees-naiskond-lapskond

* õpi-arengu-rehabilitatsioonitegevus (lapse arengu jälgimise kava)

LAPS ON TERVIK

Varajane märkamine, eelnevad tegevused.

Koostöö erinevate spetsialistide tegevuste vahel.

Infoliikumine.

ÕPPE+ARENDUS+ REHABILITATSIOONITEGEVUS III

* koostöö lapsevanemaga

juhtumipõhine mõlemasuunaline koostöö ühiste eesmärkide nimel, vanemate toetamine, koolitamine

* abi siduserialadelt

koolisisene ja –väline (sotsiaal-, hariduse-, meditsiini ja korraldusala) võrgustikutöö

* koordinaator-vastutaja

KÕIK TEEVAD HÄSTI, KES VASTUTAB?

Hea vanemlus (L. Valkoinen)

lähedus, soojus, armastus, hool
heakskiit, tunnustamine, tugi, arvestamine
piirid, reeglid, kasvatus ja järelevalve
sõbralikkus, sõpradest hoolimine
suhtlemisoskus, usaldus, empaatia
elamisõpetus, iseseisvus

Probleem – kriis?

Reaalselt raske olukord, mille lahendamiseks ei ole lastega töötavad inimesed alati ette valmistatud.

Seda, mis toimub kodus, on lastega tegelevatel inimestel raske mõjutada, kuid kodune olukord mõjutab lapse käitumist ka väljaspool kodu.

Me ei saa kõrvaldada põhjust, me peame toime tulema tagajärgedega.

Vaade probleemile-konfliktile

Individuaalne aspekt

Tegevuslik aspekt

Kontekstuaalne aspekt

Konflikti juhib täiskasvanu või ...

(Psühholoogiliselt terve täiskasvanu.

Psühholoogilise tervise alus on õiged eesmärgid!)

Tegevus (-meetod, -vorm)

”Kevade” järgi

Individuaalne - konkreetne töötaja

(õp. Laur)

Meeskondlik - grupp spetsialiste

(Laur, Julk-Jüri, praost)

Võrgustikuline – kogukond

(Laur, Julk-Jüri, praost, Lible,

Köögi-Mari, rätsepmeister Kiir, Lati Pats, ...)

Kes otsustab ja vastutab?

Õpetamise põhimõtted

- loo **struktureeritud ja etteennustatav keskkond**
- **päevakava rituaalid** (sh selge signaal tunni alguse ja lõpu kohta),
- **selged õppesessioonid, rohkem pause, rohkem erinevaid võimalusi ülesannete lahendamisel,**
- **selged reeglid,**
- **viivitamatu tagasiside andmine käitumisele,**
- **positiivne suhtumine, ka pingutuste tunnustamine,** mitte ainult kiitmine saavutuste eest,
- õpilase **istekoht õpetaja lähedal** või ruumi tagaosas,
- panna laps istuma **sobiva kaaslasega.**

Olulised momendid õpetaja töös

- kirjalik **tegevuskava nähtaval**,
- instruksioonide kordamine,
- kirjeldada täpsemalt, **mida tegema hakatakse ning millist käitumist oodatakse**,
- anna teada, **kuidas abi paluda**,
- lühikokkuvõtted tegevustest vahepeal,
- **võta silmside, kui infot edastad**,
- **lihtsusta instruksioone** ning valikuid,
- anna üks ülesanne korraga,
- toeta sõnalist visuaalsega.

5 KÜSIMUST

(C. De Bruin)

Mis? - Tegevus, mida laps peab tegema.

Kuidas? – Viis, kuidas ta seda peab tegema.

Millal? – Aeg, millal tegevus algab ja lõpeb.

Kus? – Koht, kus tegevus toimub.

Kes? – Kas ta teeb seda iseseisvalt? Mida teevad teised inimesed?

Sekkumised lasteaiaas/koolis ja kodus

(B.

Rogers)

Õpetajad soovivad tavaliselt, et nende poolt kehtestatud reeglid kehtiksid kogu grupile. Sama soovivad lapsevanemad.

Edukas lähenemisviis käitumisprobleemidega lastele on fokusseerimine **positiivsele käitumisele** ja grupidöole.

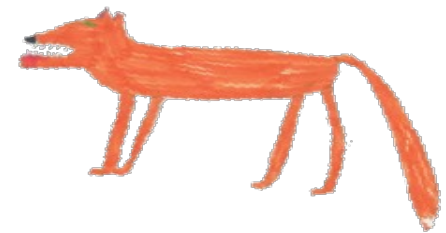
Tegevuses olulised **4 eesmärki**:

- soodusta positiivset käitumist
- väldi probleemset käitumist
- õpeta sotsiaalseid ja emotsionaalseid oskusi
- väldi viha teket ja agressiivset käitumist

Vaja on arendada akadeemilisi ja sotsiaalseid toimetulekuoskusi, tugevdada enesehinnangut ja kuuluvustunnet.

Mida peaks lastele veel õpetama?

Toimetulekut vihaga

Üldiseid ja sotsiaalseid oskusi

Jpm

Kool on õppe-, kasvatus-, karistus- ja parandusasutus

Kool on arengu- ja sotsialiseerimise keskkond, mis last olulisel määral mõjutab.

Tihti tundub, et laps ei õpi – asi pole selles, et laps ei suudaks õppida-arenedada, vaid tal on teistsugune tunniplaan kui koolil.

Tugevused *versus* nõrkused

Keskendugem lapse tugevustele, et leida ja välja arendada tema andekused.

Samas tuleb üles leida ja kõrvaldada või kompenseerida takistused, mis ei luba andekustel välja paista.

Lapse tervikliku arengu toetamine eeldab mõlema poolega tegelemist.

Valgusfoori mudel

(R. Cacciatore)

PUNANE – PEATU/SEIS! Tunnista oma viha või hirmu, kuid ära reageeri kohe. Ära tee midagi enne, kui kõige hullem tunne on möödas. Hinga sügavalt sisse ... Tee ükskõik mida, kuid ära tee midagi seoses olukorraga.

KOLLANE – OOTA! Kui su aju taas tööle hakkab ning sa suudad mõelda ka muule kui oma tunnetele, siis **MÖTLE**. Mis juhtus? Miks sa end nii tunned? Milliseid käitumisvõimalusi sul on? Milline neist on hetkel parim?

ROHELINE – TEGUTSE! Alles siis, kui oled jõudnud rahulikult läbi mõelnud, vali enda arvates kõige konstruktiivsem viis ja tegutse.

MA SAAN OMA METSLOOMA TALTSUTAMISEGA HAKKAMA!

Verbaalsete piiride seadmine

Verge.ee

1. Rahulikkus
2. Diskussiooni vältimine
3. Lapse teadlikustamine
4. Kirjeldamine
5. Mõttepaus
6. Osaline nõustumine
7. Taktikaline ignoreerimine
8. Tunde peegeldamine
9. Oodatava käitumise näitamine

ABA (Applied Behavior Analysis) - käitumisteraapia

(O. I. Lovaas)

Kõik käitumised on õpitud, seega on neid võimalik ümber õppida.

Tähelepanu positiivsele käitumisele!

Eesmärk luua käitumise muutust ja oskuste omandamist, mis säilib igal ajal ja igal pool.

Pool edust sõltub suhtest. Võta aega tutvuda ja tunnetada, KOOS OLLA. Vähenda koos olles läbikukkumisi. Aita positiivselt vastata!

Premeerimine, alguses ilma midagi nõudmata. Ole loov!

Oskuste õppe 15 sammu (lastele mõeldud probleemide lahendamise meetod, mille aluseks on lahenduskeskse lühiteraapia põhimõtted)

(B. Furman)

1. Probleemide muutmine oskusteks
2. Kokkulepe oskuste osas
3. Kasude kindlakstegemine
4. Oskusele nime andmine
5. Talismani valimine
6. Toetajate leidmine
7. Eneseusu tugevdamine
8. Tähistamine kavandamine
9. Oskuse näitamine
10. Avalikustamine
11. Oskuse harjutamine
12. Unustamine
13. Tähistamine ja tänamine
14. Teiste õpetamine
15. Järgmine oskus

THMK kompetentsikeskusena

Väljapakutavad teenused

Sihtgrupp

Koolitused HEV õpilaste teemadel	Ilma tunnivaatluseta	Lastega töötavad spetsialistid, lapsevanemad, ametnikud
	Tunnivaatlusega	Lastega töötavad spetsialistid
Nõustamine HEV õpilaste toetamiseks	Tartu Herbert Masingu Koolis	Lastega töötavad spetsialistid, lapsevanemad, ametnikud
	Telefonitsi/e-posti teel	Lastega töötavad spetsialistid, lapsevanemad, ametnikud
	Õpilase koolis/noortekeskuses/huvikoolis	Lastega töötavad spetsialistid
Tegevust laiemalt toetavad teenused		
Avalikkuse teavitamine	Konverentside, seminaride korraldamine	Laiem avalikkus
	Suhtlus meediaga	Laiem avalikkus
Erialakirjanduse koondamine ja läbitöötamine		Lastega töötavad spetsialistid
Vanemate kool		Lapsevanemad
Kogemusnõustamine		Lapsevanemad

Nõustamine HEV õpilaste toetamiseks THMK-s

Sihtgrupp	Koolide, lasteaedade lastega töötavad spetsialistid (õpetajad, tugispetsialistid); lapsevanemad; KOV spetsialistid (lastekaitse); teised koostööpartnerid
Nõustajad	THMK eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog, (väikeklassi)õpetaja, rehabilitatsioonimeeskonna juht; vajadusel teised erialaspetsialistid
Kontakt	Registreerimine, juhtumite kohta info kogumine masing.tartu.ee

Tegevus

Koht	Tartu Herbert Masingu Kool
Aeg	T kell 14-18 Ühele juhtumile 3 kohtumist, suhtlemine nii spetsialisti, lapse kui vanemaga
Eesmärk	Hetkeolukorra kaardistamine, tegevusplaani väljatöötamine

Aitäh olemast ja kuulamast!

Positiivseid üllatusi!